

Városi Színház pedig egy közös igazgató alatt helyes munkamegosztással működjenek. A Népszínház művelje a látványos történeti drámát, fővárosi életképet, iránydrámát és bohózatot, a Városi pedig a zeneileg értékes operettet, pantominjátékot, balettet és könnyebb operát.

E terv megvalósulása kétségtelenül jó hatású volna színészetünk fejlődésére, hogy azonban a mai viszonyok között megvalósulhat-e, az nagyon kétséges. Az eszme egyelőre csak Verő Györgynek a Népszínház iránt való kegyeletes szeretetében él, abban a szeretetben, amely egy értékes és nagy elevenséggel megírt könyvet ajándékozott e fényes múltú intézet emlékének és vele együtt a magyar tudományos irodalomnak.

G. S.

Tabéry Géza: Szarvasbika. Kettős magyar tragédiát látott meg a múltból és írt meg regénnyé Tabéry Géza. Igen időszerű és szerencsés ötlet volt ez a visszalapozás a múlt könyvében, mert a mai magyar idő hangulata szívesen fogad magába ilyen sötét színeket is. Lépten-nyomon beszélünk vagy szónokolunk a magyar tragédiáról, a bús magyar éjszakáról, sőt néha mintha még tetszelegnénk is magunknak ebben a tragikus pózban és mintha Ady „tragikus magyarság“-a is most tené meg útját lefelé a szélesebb rétegekbe. A tömeglélek palettáján azonban mindig van néhány könnyed, néha retorikusan optimista szín, mely egyetlen fordulattal feledtetni tudja, hogy valóban tragédiákat élünk és élünk át és hogy a múlt tragédiái iránt alapjában véve ma mégis fogékonyabbak vagyunk, mint voltunk ezelőtt néhány évtizeddel.

Tabéry Géza erre a mostanában kifejlődött érzékünkre apellál s nem is akar a világosabb színek után nyúlni. Problémája a magyar zseni és a két Bolyai élete nyújtja neki az anyagot a megtestesítésre. A két Bolyai életét jól ismerjük, hiszen a közelmúlt hozta életrajzukat s a Napkelet egyik legutóbbi számában egy tanulmány éppen kettejük tragédiás életét világította meg. Az anyag tehát bizonyára ismerős az olvasók előtt s itt már nincs más hátra, mint beszámolni arról, hogy Tabéry hogyan látta maga előtt a két Bolyai életének szomorujátékát.

A magyar zseni élete elátkozott élet. Ez a kilátástalan halál-szentsentencia beszél felénk a regény minden lapjáról. Sokszor hallottuk már, hogy a zseni általában előtte jár a saját korának s az, hogy a lángész összeomlik, egyenesen annak a disszonanciának a következménye, mely a két, valójában egymásrautalt alkotó erő — a zseni és a tömeg — között fennáll. Tabéry szerint ez teljes mértékben áll arra, kit sorsa magyar zseninek teremtett. Bolyai Farkasnak és Jánosnak a tragédia kínos kálváriáját kell végigjárnia, mert a kor végzetserűen kicsi volt hozzájuk mérve. A tunya magyar milieu hideg közönnyel nézett keresztül a két óriáson, kik egy új világ konstruálásán örörltek fel emberfölötti erejüket. „Mathematik braucht hier niemand“ — írta egyszer az idősebb Bolyai Gaussnak s Tabéry Géza (bizonyára olvasta a Bolyai-Gauss-levelezést) erre az elfásulásba vivő gesztusra rakja fel annak a tragédiának a boltíveit, melyet a társadalom és a lángész egymástól különállása kényszerít elő.

A magyar genialitásnak ez a peszszimista szemlélete azonban, meg kell vallanunk, nem hat az újság reveláló erejével, csak valami nagy deduktív műveletet látunk, melynek végső konkluziójaként áll elénk a Bolyai-lángelme széthullása. A két Bolyai egyéni felsőbbrendűsége és a korszellem nem áll egyenrangú küzdőfélként egymással szemben. Bár itt-ott igen megkapó és éreztető a regény korjellemző ereje, e tekintetben kevésbé lett volna szabad a szűkszavúsággal megelégednie.

Tabéry Géza nem marad meg az előbb említett dedukció következetes végiggondolásánál. Az elvonatkoztatott emberi felsőbbrendűség magába zuhanása, bármennyire megrázó is, még nem tragédia. Hogy a zseni tragikussá váljék, ahhoz emberré kell lennie. Az író itt már teljesen az ifjabb Bolyai felé fordítja figyelmünket, mert az idősebb még el tud jutni oly rezignált megnyugvásig és emberi megalkuvásig, hogy szellemi kudarcai után sem siklik ki egyéni élete. Bolyai Jánosnak azonban már nincs ereje ehhez, mert Tabéry szerint ő a magyar zseni „sub specie aeternitatis“, a zseni pedig: betegség. Olyan betegség, mely kettéhasítja az én-t s ez a kettévált élet már

csak ellentett pólusokat ismer: az abszolút szellemiséget és abszolút érzékesíget. Abszolútumok küzdelmében pedig nincs kiegyenlítődség és mivel Tabéry kérlelhetetlen dedukciója értelmében a magyar zseni pusztulásra van elátkozva, győztes csak a másik fél maradhat, a regény „sárga gyönyör“-e, mely aztán végérvényesen elpusztít minden emberi magasbalendülést. Valóban így kiteljesedik az emberi tragikum is: a kettészakadt én szellemi felét megölte a kor, a felszabadult anyag pedig a földi örömeket kereső embert hajítja le a megemmisülésbe vagy, ami ezzel egyértékű, a pusztá ösztönéletbe.

Sötét vonások ezek s Tabéry szerint, nincs kiút a fény felé. Itt már elágazhatnak véleményeink, de respektálnunk kell azt a komolyságot, mellyel egy fontos problémát igyekezett a magyar tragikum nézőpontjából meglátni. Tudomásunk szerint Tabéry erdélyi író s benne bizonyára még teljesebben él ma a magyar „lenni vagy nem lenni“ kérdése. Szemléletének sötét aláfestéséhez bizonyára ez is elhatározóan járul hozzá és nem veszi észre, hogy néhol fénypontok is felcsillannak. Munkája mindenesetre számottevő alkotás, különösen ma, amikor a külföldi koltportárs-regények fordításözöne ömlik rá a magyar olvasóközönségre.

Kerecsényi Dezső.

Három értekezés. Irodalombúváraink az utóbbi években aránylag keveset hallattak magukról. Ami könyv vagy értekezés megjelent, anyaggyűjtésében még többnyire a békeidők termése volt, főképp az alkalomszerűség jegyében fogant s ritka volt közöttük a különleges tárgyszeretet szülőtte. Napjainkban mintha e részben valamelyest nagyobb élénkség jelei mutatkoznának.

Heller Bernát (*A biblia a költő Zrinyi Miklós műveiben*) érdeklődésében a XVII. század felé fordulva azokat a szálakat nyomozza, melyek Zrinyi, a költő képzeletét a biblia szövegéhez és eszmevilágához fűzik. Megállapításainak lényege, mely szerint „Zrinyi a bibliából nemcsak erkölcsi, hanem költői és írói ihletet is merít“, tudott dolog volt ugyan eddig is, a szerző azonban ezt a bizonyosságot többféle vonatkozásban tömördek példával erősíti meg és párhuzamos idézetekkel szemlélteti.

A Zrinyász katolikus jellegét újabban sokszor s igen nyomatékosan hangoztatták: e tanulmány a biblia páratlan ismerőjéül mutatja ki e nagy költőt és embert. Hasonló szempontból figyelemreméltó Bene Kálmánnak *Arany természetéről* szóló dolgozata. Az ú. n. művelt közönség igényeire tekintő fejtegetés vonzó előadásban oldja fel és világítja meg a kritikai irodalom (főképp Riedl Frigyes) idevágó eredményeit s ezzel nyilván célt is ér, mert elősegíti a nagy epikus műveiben rejlő esztétikum népszerűsítését. A harmadik értekező Harsányi István dolgozata (*Szinyei Gerzson élete és munkái*) ügyesen egyezteteti össze a helyi kegyelet érdekeit a művelődésünk multját vizsgáló szempontokkal. Szinyei Gerzson pályarajza kapcsán nem alapelkül hangsúlyozza e kiváló sárospataki tanár (1836—1919) érdemeit, melyeknek megörökítésére az elhunyt tudós főbb kéziratot műveinek kiadását ajánlja. A nagyhíru főiskola székhelyének értelmisége hihetőleg módot talál rá, hogy e javaslat valóra váljék. *A. B.*

Babits Mihály legújabb lírai kötete (*Sziget és tenger.*) „A művészet különös kompromisszum idő és örökkévalóság között“ — e szavakkal kezdi Babits egyik legutóbbi elmékedését irodalmunk korszerűsége felől. A kritikus, ki a művészet-nyújtotta benyomások tudatosabbá tételére törekszik, a maga munkájában nem egyszer szintén érezheti bizonyos egyezkedés kényszerét: a kompromisszumát a tájékoztató „könyvismertetés“ meg a magasabb igényű műbírálat között. Babits költeményeinek ez új csoportja sem „intézhető el“ bármily aprólékos „beszámolás“-sal: becüleletes kritikai megbeszélése szélesebb alapvetésű tanulmányt kívánna, mely felvetné líránk utolsó húsz esztendejének minden komoly problémáját; s Babits művészetének gazdagságát, egyre megújuló költői arcát, saját leleményében meg nem rekedő mozgalmasságát leginkább annak megismerése mutathatja, hogy ilyen, a magyar líra jelenével szembenező tanulmány középpontjául kívülre mást valójában elgondolni sem bírunk. Ady e vonatkozásban egészen elszigetelt jelenség: sokat feszegetett „hatása“